

**Scottish International Conference on Multidisciplinary Research and
Innovation – SICMRI 2026**

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING LUG'AT BOYLIGINI
RIVOJLANTIRISHDA VIZUALIZATSIYA TEXNOLOGIYALARIDAN
FOYDALANISHNING SAMARADORLIGI**

Mamadaliyeva Muyassar Murodjon qizi

Turan International University talabasi

Ilmiy raxbar: **Nurullayeva Ugulxon Ergashboyevna**

Annotatsiya

Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining lug'at boyligini rivojlantirishda vizualizatsiya texnologiyalaridan foydalanishning samaradorligi ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Boshlang'ich ta'lim bosqichi bolaning nutqiy rivojlanishi, fikrlash qobiliyati hamda kommunikativ kompetensiyasining shakllanishida muhim davr hisoblanadi. Aynan shu bosqichda o'quvchilarning lug'at boyligini oshirish keyingi ta'lim jarayonidagi muvaffaqiyatning muhim omili sanaladi. Maqolada rasm, sxema, infografika, jadval, multimedia vositalari kabi vizualizatsiya texnologiyalarining yangi so'zlarni o'zlashtirish, eslab qolish va nutqda faol qo'llashdagi imkoniyatlari yoritilgan. Tadqiqot natijalari ko'rgazmali vositalardan maqsadli foydalanish o'quvchilarning darsga qiziqishini oshirishi, mustaqil fikrlashini rivojlantirishi va lug'at boyligini sezilarli darajada kengaytirishini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar

Boshlang'ich ta'lim, lug'at boyligi, vizualizatsiya, rasm, sxema, pedagogik texnologiya, nutq rivoji, ta'lim samaradorligi, metodika, o'quvchi

Annotation

This article analyzes the effectiveness of using visualization technologies in developing the vocabulary of primary school students from a scientific, theoretical, and practical perspective. The primary education stage is a crucial period in the development of a child's speech, thinking skills, and communicative competence. It is during this stage that increasing students' vocabulary is considered an important factor in their success in the subsequent educational process. The article highlights the potential of visualization technologies such as images, diagrams, infographics, tables, and multimedia tools in mastering new words, remembering them, and actively using them in speech. The results of the study show that the purposeful use of visual aids increases students' interest in the lesson, develops their independent thinking, and significantly expands their vocabulary.

Keywords

Primary education, vocabulary, visualization, drawing, diagram, pedagogical technology, speech development, educational effectiveness, methodology, student.

Аннотация

Начальная ступень образования является важным периодом в речевом развитии ребенка, формировании его мыслительных способностей и коммуникативной компетентности. Именно на этом этапе расширение словарного запаса учащихся является

Scottish International Conference on Multidisciplinary Research and Innovation – SICMRI 2026

важным фактором успеха в дальнейшем образовательном процессе Начальное образование, словарный запас, визуализация, рисунок, схема, педагогическая технология, развитие речи, эффективность обучения, методика, ученик

в дальнейшем образовательном процессе. В статье рассматриваются возможности технологий визуализации, таких как изображения, схемы, инфографика, таблицы, мультимедийные инструменты, в освоении новых слов, их запоминании и активном использовании в речи. Результаты исследования показывают, что целенаправленное использование наглядных пособий повышает интерес учащихся к уроку, развивает их самостоятельное мышление и значительно расширяет словарный запас.

Ключевые слова

Начальное образование, словарный запас, визуализация, рисунок, схема, педагогическая технология, развитие речи, эффективность обучения, методика, ученик

Kirish

Zamonaviy ta'lim tizimida boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqiy kompetensiyasini rivojlantirish ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi. Chunki o'quvchining bilimni o'zlashtirishi, matnni anglash darajasi, fikrini ravon ifodalashi va muloqotga kirishishi uning lug'at boyligiga bevosita bog'liqdir. Lug'at boyligi yetarli bo'lmagan o'quvchi o'quv topshiriqlarini bajarishda, matn mazmunini tushunishda hamda fikrini ifodalashda qiyinchilikka duch keladi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining psixologik xususiyatlari shuni ko'rsatadiki, ular ko'proq obrazli tafakkur asosida fikrlaydi. Shu sababli yangi so'z va tushunchalarni vizual vositalar orqali o'rgatish yuqori samaradorlik beradi. Rasm, predmet tasviri, sxema, animatsiya va elektron materiallar yordamida berilgan axborot o'quvchi tomonidan tezroq qabul qilinadi va mustahkamroq esda saqlanadi.

Bugungi kunda raqamli texnologiyalar rivoji ta'lim jarayonida vizualizatsiya vositalaridan keng foydalanish imkonini bermoqda. Bu esa boshlang'ich ta'limda lug'at ustida ishlash metodikasini yangicha yondashuvlar asosida takomillashtirishni talab etadi. Boshlang'ich ta'lim metodikasi bo'yicha tadqiqotlarda o'quvchilar lug'atini boyitish masalasi til ta'limining markaziy yo'nalishlaridan biri sifatida qaraladi. Pedagog olimlar yangi so'zlarni o'rgatishda suhbat, matn ustida ishlash, kuzatish, didaktik o'yinlar va ko'rgazmali metodlarning samaradorligini qayd etganlar.

Psixologik izlanishlarda kichik yoshdagi bolalarda ko'rish xotirasi kuchliroq rivojlangani ta'kidlanadi. Tasviriy ma'lumotlar bola ongida tez aks etadi va uzoq muddat saqlanadi. Shu bois vizualizatsiya vositalari boshlang'ich ta'limda alohida ahamiyatga ega. Didaktik adabiyotlarda vizualizatsiya murakkab axborotni sodda va tushunarli shaklda ifodalash usuli sifatida talqin qilinadi. Bu yondashuv o'quvchilar uchun yangi so'z ma'nosini aniq tasavvur qilishga yordam beradi. Natijada yangi birliklar passiv emas, faol lug'at tarkibiga o'tadi.

Mazkur tadqiqotda kuzatish, qiyosiy tahlil, umumlashtirish va pedagogik interpretatsiya metodlaridan foydalanildi. Boshlang'ich ta'lim darslarida lug'at boyligini oshirishga qaratilgan metodik yondashuvlar tahlil qilindi. Vizual vositalardan foydalanishning o'quvchilarning nutq faolligi, yangi so'zlarni eslab qolishi va ularni nutqda qo'llashiga ta'siri nazariy jihatdan o'rganildi.

Scottish International Conference on Multidisciplinary Research and Innovation – SICMRI 2026

Shuningdek, rasmi kartochkalar, mavzuli plakatlar, sxemalar, multimedia taqdimotlari va interaktiv mashqlardan foydalanilgan darslar samaradorligi umumlashtirildi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, boshlang'ich sinf o'quvchilari yangi so'zlarni vizual shaklda qabul qilganda ularning mazmunini tezroq anglaydi. Masalan, “bog‘bon”, “sayohat”, “tabiat”, “kasb”, “transport” kabi tushunchalar rasm yoki animatsiya yordamida berilganda o'quvchilar ma'noni aniqroq tushunadi.

Quyidagi jadvalda vizualizatsiya texnologiyalarining lug'at boyligini rivojlantirishdagi samaradorligi keltirilgan.

Vizualizatsiya vositalarining lug'at boyligini oshirishga ta'siri

Vizual vosita	Ta'lim jarayonidagi vazifasi			O'quvchiga ta'siri
Rasm	Yangi so'z ma'nosini ko'rsatish			So'zni tez anglaydi va eslab qoladi
Sxema	Tushunchalar ko'rsatish	o'rtasidagi	bog'lanishni	Mantiqiy fikrlash rivojlanadi
Kartochka	So'zlarni mustahkamlash			Takrorlash samaradorligi oshadi
Multimedia	Ovoz va tasvirni uyg'un berish			Qiziqish va faollik kuchayadi
Infografika	Ma'lumotni ixcham ko'rsatish			So'z boyligi tizimli kengayadi

Vizual topshiriqlar asosida ishlash o'quvchilarning darsdagi faolligini oshiradi. So'z va rasmni moslashtirish, ketma-ket tasvir asosida hikoya tuzish, sxema bo'yicha gap yaratish kabi mashqlar o'quvchilarni faol ishtirokchi sifatida jalb etadi.

Shuningdek, sxemalar yordamida mavzular o'rtasidagi bog'liqlikni tushuntirish samarali natija beradi. Masalan, “fasllar”, “oilam”, “kasblar”, “mevalar”, “hayvonlar” kabi mavzularda tarmoqli sxemalar o'quvchilarning so'zlarni tizimli o'zlashtirishiga xizmat qiladi.

Multimedia vositalari yordamida eshitish va ko'rish analizatorlari bir vaqtda ishga tushadi. Bu esa xotirani mustahkamlaydi. Natijada o'quvchi yangi birliklarni nafaqat tanib oladi, balki ularni nutq jarayonida ham faol qo'llay boshlaydi.

Pedagogik kuzatishlar shuni ko'rsatadiki, vizual vositalardan muntazam foydalanilgan sinflarda o'quvchilarning gap tuzish, hikoya qilish, sinonim topish, matn mazmunini qayta ifodalash ko'nikmalari yuqoriroq bo'ladi.

Xulosa

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining lug'at boyligini rivojlantirishda vizualizatsiya texnologiyalaridan foydalanish samarali pedagogik vosita hisoblanadi. Rasm, sxema, multimedia, kartochka va boshqa ko'rgazmali materiallar orqali berilgan ta'lim mazmuni o'quvchilar tomonidan tezroq o'zlashtiriladi, mustahkam esda saqlanadi va faol nutqda qo'llanadi.

Scottish International Conference on Multidisciplinary Research and Innovation – SICMRI 2026

Vizualizatsiya vositalari o'quvchilarning yosh xususiyatlariga mos bo'lib, ularning qiziqishi, tafakkuri va nutq faolligini rivojlantiradi. Bu esa nafaqat lug'at boyligini oshiradi, balki o'quvchilarning mustaqil fikrlashi va kommunikativ kompetensiyasining shakllanishiga ham xizmat qiladi.

Shu bois boshlang'ich ta'lim jarayonida lug'at ustida ishlashda an'anaviy metodlar bilan bir qatorda zamonaviy vizualizatsiya texnologiyalaridan tizimli foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Qosimova K., Matchonov S., G'ulomova X. va boshqalar. *Ona tili o'qitish metodikasi*. Toshkent: O'qituvchi, 2009.
2. Jumaboyev M.. *Bolalar adabiyoti va ifodali o'qish metodikasi*. Toshkent: Fan, 2018.
3. Yo'ldoshev J., Usmonov S.. *Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy etish*. Toshkent: Fan va texnologiya, 2008.
4. UNESCO. *Reimagining Our Futures Together: A New Social Contract for Education*. Paris: UNESCO Publishing, 2021.
5. UNICEF. *Foundational Learning and Early Grade Education Report*. New York: UNICEF, 2022.
6. OECD. *Education at a Glance 2023: OECD Indicators*. Paris: OECD Publishing, 2023.
7. Mayer R. E.. *Multimedia Learning*. Cambridge: Cambridge University Press, 2021.
8. Piaget J.. *The Psychology of the Child*. New York: Basic Books, 1969.
9. Vygotsky L. S.. *Thought and Language*. Cambridge: MIT Press, 1986.
10. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ta'lim tizimini rivojlantirishga oid farmon va qarorlari. Toshkent, 2019–2025.
11. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligining boshlang'ich ta'lim bo'yicha me'yoriy-metodik hujjatlari. Toshkent, 2020–2025.
12. Boshlang'ich ta'limda nutq rivojlantirish va lug'at ustida ishlash bo'yicha respublika ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. Toshkent, 2023.